

בפרטי מידת הנקיות – גאווה

ראינו שישנן שתי שיטות עיקריות לדעת הרמח"ל לתקן מידות רעות.. השיטה הראשונה היא להוכיח את חוסר ההיגיון במידה הרעה, ככל שנוכיח שהיא יותר מופרכת הלב יסלוד ממנה יותר, ככל שהוא יבין כמה היא מביכה. השיטה השנייה היא להפנים שהמידות הרעות מפריעות לנו לקיים מצוות. הגאווה היא מחוץ לשורת השכל והחכמה, והיא מביאה לבעיות דתיות, "ורע לבבך ושכחת את ה' אלוקיך". כעס, "כל הכועס כאילו עובד ע"ז". כמובן שיש להעמיק בחוסר ההיגיון ובנזק של כל מידה רעה לעבודת ה'.

הרמח"ל מתחיל בגאווה, היא המידה הראשונה איתה הרמח"ל מתמודד. גאווה היא אחד הדברים הכי אבסורדיים, לא הגיוניים ומגוחכים שיש - שאדם מחשיב את עצמו בעצמו. למשל, אדם יתלה הזמנה לטקס הענקת ציון לשבח שבו הוא נותן לעצמו ציון לשבח, על סמך ועדת שופטים שמורכבת ממנו לפני כולם. כולם מחייכים, זה מגוחך. אבל זו גאווה - כשאדם מעניק לעצמו ציון לשבח. על סמך מה אתה מעניק לעצמך ציון? אני נתתי לעצמי. האם זה פרופורציונלי? לא בהכרח. זאת אומרת שהאדם מחשיב את עצמו בעצמו. אדם מחליט שהוא רופא. למדת רפואה? לא, אבל יש לי תעודה חתומה על ידי שאני רופא, ועמדתי בכל המבחנים שכתבתי לעצמי. זה מופרך, אין דבר כזה. כולם מבינים שבשביל לתת ציון צריך גורם אובייקטיבי, אין דבר כזה שאדם בוחן את עצמו.

אם אתה רוצה ציון, אתה צריך אדם מבחוץ שקובע קריטריונים, ועדת שופטים. כמו בדוגמאות לעיל, אותו דבר בכל הנושאים בעולם. כשאדם נותן לעצמו ציונים, כשהוא מאבד את חוש הביקורת, הוא יכול להיות כישלון חרוץ, אבל הוא נתן לעצמו ציון מאה, אז מי יעצור אותו? האדם ידדר את עצמו לתהומות, כי אין לו שום חוש ביקורת. הוא תמיד יהיה מצויין למרות שהוא לא. אי אפשר להזהיר אותו מכך שהוא נופל כי הוא החליט שהוא בעליה. הוא מאבד קשר עם המציאות, הוא נמצא בבועה. הבעיה הגדולה בגאווה היא שהאדם לאט לאט נמצא בבועה משלו, הוא מנתק מגע מכל המציאות. מבני אדם, מה', מכולם. הוא חי בבועה משלו. אם אנשים נותנים לו ציונים טובים, הוא יכול להיות גאה בזה. זה בסדר גמור.

הגאווה מתחילה כשאדם מוסיף משהו לציון שהוא לא נכון. אדם מנגן יפה אז אומרים לו שהוא מנגן יפה, והוא מוסיף עוד צעד: אני מנגן הכי יפה. מותר לאדם לשמוח שהוא מנגן יפה, אבל מי אמר לך שאתה מנגן יותר יפה מאחרים? זו הגאווה, כשאדם נותן לעצמו ציון. אסור לאדם לתת לעצמו ציון, אף פעם. כשאדם נותן לעצמו ציון, הוא צריך לומר שקר, שטות. יהללך זר ולא פוך. אז איך אדם עושה חשבון נפש עם עצמו? - יש הבדל בין חשבון נפש לבין ציונים. חשבון נפש זה על עובדות, ציון נפש זה אני, זה משהו יותר כולל.

אם אדם אומר שהוא מרוצה מעצמו בכללי - זו גאווה. אתה לא נותן לעצמך ציון, אתה מדבר על עובדות, על מקרים, על נושאים. אתה לא מדבר על האדם כמכלול - איך אתה יכול לתת לעצמך ציון? מי קבע את סולם הצדיקות? אין דבר כזה.

אנחנו עוסקים במעשים, בעובדות. אם החברה נותנת לאדם ציון, מותר לו להודות, לשמוח. אבל לא להוסיף, כי זה ליפול בדמיון. זה אירוע לא שבלי, חסר היגיון, שכולו רגשני לגמרי. על סמך מה אתה נותן לעצמך ציון? זה מדומה לגמרי. אם אדם מגדיר את עצמו ככישלון, זה גם גאווה. אנשים פחות עושים את זה כי זה יותר נעים לתת ציונים טובים, אבל זה אותו עניין.

לא טוב לעסוק בציונים על עצמנו, לא לפה ולא לפה. אל תגדיר מי אתה! תעסוק בנושאים, בעובדות, לא בהגדרות. למה אנשים מגדירים את עצמם? מכל מיני סיבות.

אתה יודע מה ההגדרה שלך? לא, כל הגדרה היא יחסית, אין הגדרה אובייקטיבית. "הוא אומן דגול" - יחסית למה? אין הגדרות. יחסית לקב"ה מה אתה מגדיר? יש הבדל בין הגדרה לבין כישרון, לאדם יכול להיות כשרון אומנותי, זה לא אומר שהוא אומן. כישרונות אפשר לדעת, זה לא אומר עליך שום דבר. גאוונה זה שאדם מגדיר לעצמו מעלה, יש לי. מי אמר? אני. אבל אולי אתה רק בהתחלה? אולי אתה רחוק? מי אתה שתחשיב את עצמך בעל שכל? מי קובע מה זה בעל שכל? אני לא יכול להביא את ההערכה שלי, אלא חוות דעת של אנשים עלי. קורות חיים למקום עבודה מכיל חוות דעת של אחרים, זה משהו אחר. בצבא, כל מפקד נותן חוות דעת תקופתית על אלו שתחתיו, זה חלק מהנוהל. אתה לא יכול להגיד על עצמך. תבוא עם קורות חיים למקום כל שהוא, תקבלו אותי, אני מעולה בזה וזה. תביא חוות דעת של מישהו מבחוץ. אדם לא נותן לעצמו ציונים, כולם מבינים שזה לא הגיוני. אבל בכל זאת אנשים עושים את זה.

אדם מחשיב את עצמו נאה, גדול, חכם. אדם חושב שיש לו. מי אמר שיש לך? אתה מחליט על סמך מה? זו טיפשות. הדרך להתמודד עם הגאוונה היא להראות שהיא מטופשת, לא הגיונית! כשאתה נותן לעצמך ציונים, אתה מרגיל את עצמך לחוסר ביקורת, המדדים שלך יכולים לגרום לך ליפול. זה הרבה יותר רציני כשהחברה נותנת את הקריטריונים. אדם שנותן לעצמו ציון זה הרס האנושות, שטות מוחלטת. זה מסוכן, זה נקרא ליפול בשחת. זה בור בלי תחתית, אין מי שיעצור אותך. אתה לא מקשיב לאף אחד, אין מי שיעצור אותך. אתה יכול ליפול לבור נוראי. אם אדם קבע שמגיע לו כבוד, הבעיה המרכזית של הגאוונה, תהיינה לזה השלכות רבות והרסניות. כל זה כי אדם מגדיר את עצמו. זה מצב מושחת. "אני דתי" זו לא הגדרה עצמית, זו הגדרה חברתית. אני שייך לחברה הדתית, זו לא הגדרה עצמית. זה לא אומר עלי כולם, אני רק משתייך לחברה. איפה אתה בדת? זו לא הגדרה אישית. זה כמו שאדם אומר שהוא גר ב. זה לא אומר מי אתה. (באחד מהכרכים של תחומין ישנה הגדרה מי נחשב דתי, בגלל הסכם מסוים שהיה שרק אדם דתי יוכל כך וכך. זו שאלה קשה מאוד, בית דין ישב על זה. לענייננו, דתי זה עניין חברתי, לא הגדרה אישית). מה עם הגדרות יותר עמוקות, הגדרות של עיקרי האמונה? - זו לא הגדרה שלו. הוא אומר שהוא מבין שזו מצווה. אבל האם אני נקרא מאמין באמונה שלמה? אולי ה' רוצה מדרגה אחרת של אמונה שלמה? מי אמר שהגעתי לתכלית? אני לא יכול לדעת.

הרמח"ל לא מסתפק מזה, הוא רוצה שאנחנו נסלוד מהגאוונה. זו השיטה שלו, הוא רוצה שנחשוב שזה כל כך לא הגיוני. בשביל זה צריך להפוך את הגאוונה למגוחכת, לא הגיונית. הוא נותן דוגמה: אדם שחושב שהוא מיוחד. זה סוג ראשון של גאוונה, שאדם החליט שהוא מיוחד. זה מאוד שווה, אני לא סתם בן אדם, אני בן אדם מיוחד. מי נתן לך את הסמכות להגדיר שאתה מיוחד? אף אחד. זו גאוונה נוראית, אחת הגאוונות הקשות ביותר שמסתובבות בעולם. ממילא, הוא לא מתנהג בצורה רגילה. הוא מתנהג בדרך מיוחדת, עושה הכל מיוחד ושונה מכולם. ההליכה שלו, הדיבור שלו, הכל שונה. הוא כל הזמן צריך להוכיח שהוא מיוחד, אז הוא עושה דברים מיוחדים כל הזמן כדי להוכיח שהוא מיוחד. למשל, הוא הולך בנחת גדול, הוא יושב תמיד ישיבה מוזרה כזו. הוא מיוחד. הוא לא מדבר עם כל אדם, רק עם אנשים מיוחדים, וזה מוכיח שהוא אדם מיוחד. גם כשהוא מדבר עם אנשים, הוא אומר דברים עמומים שלא כל אדם יבין. הכל אצלו עוסק במיוחדות שלו, הוא לא יכול להתנהל סתם, הוא חייב להוכיח שהוא מיוחד. הוא לא יכול להיות סתם בן אדם, הוא כל הזמן צריך להיות מיוחד. כולם הולכים עם לולב, אם אני מיוחד אז אני לא יכול ללכת גם עם לולב. הוא צריך לעשות משהו מיוחד, להוכיח שהוא שונה מכולם. מי נתן לך להחליט שאתה מיוחד בדבר הזה? למה אתה מיוחד בזה?

אם יש לי תכונה מסויימת, זה לא אומר שזו מיוחדות. הרבה אנשים אוהבים גדילה, גם אני. זה לא משהו שונה אצלי.

לכל בן אדם יש משהו מיוחד, אבל לא צריך להתעסק עם זה. 99 אחוז מהזמן אנחנו לא מתעסקים עם הצדדים המיוחדים שלנו, אנחנו עושים אותו דבר.

אתה מניח אותם תפילין, נוטל אותם מים. איפה אתה מיוחד? כמעט אין מקום לזה.

אתה לומד אותה גמרא, אותו תוספות.

מה, אתה רוצה שנמצא תוספות שלא כתוב?

היה לי חברותא שכשהיינו לומדים היה ממצא תוספותים, מתחיל לקרוא תוספות שלא כתוב בשום מקום, ואני לא מוצא אותו.

הוא היה ממצא תוספותים כדי לעבוד עלי. אבל זה בשביל הצחוק, אין דבר כזה.

אתה רוצה להיות מיוחד, מה תעשה? כל ההלכה, כל התורה, אומרת שאנחנו שווים. השוני הוא דבר קטן.

אנחנו לא עוסקים בשוני, ה' עוסק בזה. אבל ביום יום, אנחנו לא עוסקים בזה.

השאיפה להיות מיוחד מבלבלת, היא מסיטה אותנו מהנושא. אתה עוסק בדברים לא בריאים, זו לא המטרה בחיים!

אדם מגיע לחדר מיון, אומרים לו שיש לו בעיה בלב, שילך לקחת כדורים למחלה ויחכה בתור לאותה תרופה.

אבל אני מיוחד, אני לא יכול לחכות בתור כמו כולם.

אתה משוגע! אתה רוצה להיות בריא או מיוחד?

הגאווה היא שאדם מציב לעצמו מטרה להיות מיוחד.

ה' הוא חכם הרזים, אני לא יודע מה מיוחד, למה ה' נתן כל כך הרבה נשמות.

רוב החיים שלנו הם לא "צריך להגיב אחרת כי אני צריך להיות מיוחד". ברוב הדברים אנחנו שווים.

כולנו קראנו את אותה פרשה בשבת, כולנו עם אותה מערכת פיזית, המח של כולנו עובד באותה דרך.

לא, אני צריך מתמטיקה מיוחדת. אנשים רוצים להיות מיוחדים אז הם מתנהגים בצורה מוזרה.

ראיתי פעם מישהו שלא יכל להתפלל כל התפילה כי הוא רצה להיות מיוחד. הוא היה עסוק בכל מיני דברים כדי להיות מיוחד. כולם מתפללים אז הוא מסתובב, כולם יושבים אז הוא מנשק את הפרוכת.

תתפלל כמו כולם! מה הסיפור שלך?

הוא חייב להיות מיוחד, להמציא פירושים מיוחדים. אין צורך.

זה יוצר עיוות, אדם מתחיל לחשוב מעוות.

אין לנו עניין להיות מיוחדים, זו לא מטרה. אנחנו צריכים לעבוד את ה' ולעשות את רצונו, אין לנו שום מטרה להיות מיוחדים.

דוד המלך אמר שהוא לא מיוחד, לא מתאים להתחתן עם בת המלך. הוא לא חשב את עצמו למיוחד.

רק בשביל ההשוואה, בענווה הרמח"ל יגיד שהעניו לא הולך בקומה זקופה, אלא הולך לעסקיו, נורמלי.

העניו הולך נורמלי, הוא עסוק, יש לו מה לעשות.

יוצא שהעניו הוא זריז, והגאווותן עצל. הגאווותן מתואר ככבד.

הגאווה גורמת לו כבדות, הוא לא זורם. הענוותן זריז, הוא עסוק, הוא לא חושב שהוא מיוחד, אין לו זמן להתעסק עם זה.

הגאווותן כל הזמן מוסיף עוד ועוד מעלות לעצמו.

אם אני אדם כזה חשוב, אני צריך בכל מקום שאליו אני מגיע שכולם יזוזו, הגעתי.

צריך שתהיה פה התרחשות, לא יכול להיות שהגעתי והכל נשאר כרגיל.

למשל, הוא לא מסכים שאנשים ידברו איתו, אם מדברים איתו הוא זועף. אני אדם חשוב, מי אתה שתדבר איתי בכלל?

הוא לא מדבר בסבלנות אל אנשים, כי הוא יותר טוב מהם. אנשים לא רוצים לדבר איתו, הוא הרי יענה בבוטות כי הוא חושב שהוא אדם מרכזי.

למה אתה חושב שאתה שונה? אתה כמו כולם, מי אמר שצריך לדבר איתך אחרת? מי אמר לך את זה?

אדם מחליט שהוא חשוב ולכן אי אפשר לדבר איתו.

הרמח"ל רוצה ליצור אצלנו סלידה נפשית ורוחנית מהגאווה, שנתרחק ממנה ונדע לזהות אותה.

זו כמו מחלה, הוא מתאר את הסימפטומים השונים של המחלה הזו, הרמח"ל הוא כמו הרופא שלנו.

הוא מתאר לנו את הסוגים השונים של חולי הגאווה, שאדם חושב על עצמו דברים, מייחס לעצמו מעלות.

שורש הטעות היא שאדם מחליט על עצמו, ואז הוא נופל לעולם חסר ביקורת, חסר מדדים. ממילא תהיינה לזה כל מיני השלכות. ראינו השלכה שאדם רוצה להיות מיוחד, אחרת שהוא חושב שהוא מרכזי, לכן הוא חייב תמיד לעשות רושם. הוא מחליט שהוא מאוד חשוב.

אחר מחליט שהוא כל כך מוערך שהוא כבר לא צריך הערכה. בני אדם צריכים הערכה סביבתית, זה נורמלי. שהסביבה תיתן לו הערכה על מעשיו. זה מחזק את האדם, נותן לו תחושה טובה. יש מצב שאדם מעריך את עצמו כל כך שהוא חושב שהוא כבר לא צריך הערכה מהסביבה. הוא לא מודה באמת שכל אחד צריך הערכה, הוא נמצא באשליה קשה. ההערכה של הסביבה היא בדרך כלל יותר מאוזנת מהערכה עצמית, לכן אנחנו מעדיפים להקשיב להערכה סביבתית. גם אם היא לא מאוזנת, היא ודאי יותר ביקורתית ופחות נוגעת בדבר מאשר האדם עצמו. לאדם קשה להיות ביקורתי כלפי עצמו. לסביבה יש פחות נגיעה, פחות אינטרס. לכן אנחנו תמיד מעדיפים לקבל הערכה מבחוץ. זו אחריותה של חברה לתת הערכה לאנשים. אפשר כך למנוע אנשים מלהיזקק לגאווה.

יותר קשה מזה הוא מצב שאדם כל כך עסוק בלהיות הכי מיוחד, אז הוא רוצה להיות מאוד מיוחד בענווה קיצונית שלא היתה כדוגמתה, עניו שבענווים. הוא מתנהג בענוותנות כדי להוכיח שהוא מיוחד. זו החלטה, זו לא ענווה. ענווה זה בדיוק ההפך, שאדם לא חושב שהוא מיוחד, אלא שהוא רגיל, שאין בו שום דבר בולט. כשאדם רוצה להיות רגיל, זה הכי טוב. הרצון להיות מיוחד עלול לגרום לאדם להתנהג בשפלות דעת קיצונית, לצחצח נעליים של ילדים ברחוב כדי לבטא כמה הוא מיוחד בשפלותו. אין צורך, תהיה נורמלי. בסוף הגאווה צפה, זה מבצבץ.

יש גאווה שלא מתבטאת החוצה בשום צורה, אלא כולה בפנים. זו גאווה שאדם חושב שהוא חכם גדול, והוא נותן לעצמו הערכה שאין חכמים כדוגמתו. איך אתה יודע את זה? הוא ממציא, מחליט לבד. לכן, הוא לא מקשיב לאחרים ולא מתייחס לדעתם, כי ברור לו שאין להם חכמה. הוא חולק על כולם בקלות, על ראשונים ועל אחרונים. כל זה סגנונות גאווה שעקרום אחד, שאדם נותן לעצמו הגדרות. הבעיה העיקרית בגאווה זה אובדן השכל, שהיא יוצרת טיפשות נוראית. למה? כי אדם בעל גאווה הוא אדם בלי מדדים, בלי ביקורת. הוא יכול לדמיין מלא דברים ולהישאר במקום. כל התקדמות של האדם זה על ידי הביקורת, היא מראה לו מדד מאוזן יחסית לאיפה שהוא ממוקם. זה מה שגורם לאדם להשתפר. עולם בלי ביקורת חיצונית הוא עולם בעייתי. הוא יוצר "תלמידים שלא שימשו כל צרכם", שהם משוכנעים כבר שהם לא צריכים ללמוד אצל אף אחד. יכול להיות שאדם חכם יתדרדר אחורה. הוא התחיל להתקדם, ובשלב מסוים הוא התחיל לתת לעצמו ציונים ואז הוא מפסיק להתקדם, ומתחיל להתדרדר. זה לא משנה כמה הוא יתאמץ, הוא ייתן לעצמו את אותו ציון. זו הבעיה הראשונה, שהוא נהיה טיפש. הבעיה השנייה היא שהוא לא מקשיב לתורה כבר, הוא לא מקשיב לרבש"ע. הגאווה היא עיוורון, חוסר ביקורת עצמית, חוסר מודעות עצמית. זה קלקול נוראי.

יש מדרגה הרבה יותר גבוהה שנקראת ענווה. אנחנו לא מדברים עליה, אלא על ריחוק מהגאווה. ענווה היא עוד מעלה, מעלה גבוהה מאוד. פה אנחנו קודם כל נזהרים מהגאווה, כי היא מבלבלת את דעתנו, משקיעה אותנו בדמיון חסר אחיזה במציאות. אנחנו כל הזמן צריכים לשכנע את עצמנו שהדמיונות שלנו הם נכונים, חסרי אחיזה במציאות ככל שיהיו.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
ובל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.